

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۱۴ / شماره ۱۴۹ / ۱۴۰۲

۱۴ / ۰۴ / ۱۴۰۲

مطالب این شماره

معرفی نظام‌های میراث کشاورزی با اهمیت

جهانی (GIAHS) در ایران

تهیه و تحلیل: شهره سلطانی

ناظر علمی: علی کیانی‌راد

ویراستار علمی: روشنگر نقیب‌حضرتی

این موسسه با کمال احترام و سیاست، پذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵
کد پستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>

رسمی به وزیر محترم جهاد کشاورزی، در سال ۱۳۹۳ تقدیم شد.

عنوان خبر: معرفی نظام‌های میراث کشاورزی با اهمیت جهانی (GIAHS) در ایران

تهیه و تحلیل: شهره سلطانی

ناظر علمی: علی کیانی‌راد

ویراستار علمی: روشنگ نقیب‌حضرتی

کد: (80)-14020414-PN-3

جدول (۱) اطلاعات کلی در مورد سایت‌های جیاس

نظام‌های بهره‌برداری برجسته و چشم‌اندازهایی که دارای غنای قابل توجه جهانی از لحاظ تنوع بیولوژیکی بوده و حاصل سازگاری متقابل یک اجتماع با محیط، نیازها و تمایلات آن برای توسعه پایدار می‌باشد.

به طور کلی پنج معیار برای ثبت هر نظام در نظر گرفته می‌شود. این معیارها عبارتند از معیشت و امنیت غذایی، تنوع زیستی، دانش و فنون سنتی، سازمان‌های اجتماعی و ارزش‌های فرهنگی و در نهایت، چشم‌انداز بصری بارز.

مهم‌ترین کنشگران جیاس، جامعه محلی هستند. سازمان‌های مردم‌نهاد، محافل دانشگاهی و پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی در تهیه و تکمیل پروپوزال و اجرای برنامه عملیاتی به جامعه محلی کمک می‌کنند.

حفاظت پویا، توسعه گردشگری، حفظ تنوع زیستی، توجه به کشاورزان معیشتی و فقیر، زنان و جوانان، طراحی برند، ایجاد اعتماد به نفس و افتخار در بین جوامع محلی، آگاهی مردم از ارزش سنت‌ها و منابع محلی موجود، افزایش انگیزه برای استفاده از روش‌های پایدار و سالم سنتی در تولید محصولات کشاورزی و در نهایت، افزایش درآمد کشاورزان از طریق ارتقای کیفیت محصولات.

از مهرماه ۱۳۹۳ یک طرح پژوهشی در موسسه پژوهش‌ها برای شناسایی نظام‌هایی که قابلیت ثبت را براساس معیارهای اعلامی آن زمان داشتند آغاز شد.

نتایج این طرح پژوهشی نشان داد که با توجه به معیارهای فوق و سایر معیارهای جیاس، ۳۳ نظام شامل ۱۲ نظام در منطقه شمالی، ۱۱ نظام در منطقه مرکزی و ۱۰ نظام در منطقه جنوبی قابلیت انجام مطالعه و تهیه پروپوزال و ثبت در نظام جیاس را دارا می‌باشند. در پی مطالعات مختلفی

مقدمه

نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (GIAHS¹) بهترین و برجسته‌ترین نمونه‌های کشاورزی خانوادگی، سنتی و خرده‌پا هستند که از آزمون زمان سربلند بیرون آمده و الگویی برای پایداری در امنیت غذایی، اشتغال، سلامتی و محیط‌زیست محسوب می‌شوند. ابتکار جیاس در سال ۲۰۰۲ توسط یک متخصص ایرانی به نام پرویز کوه افکن با حمایت تیم کارشناسی سازمان خواربار کشاورزی (فائو) مطرح شد. از سال ۲۰۰۵ تاکنون (جولای ۲۰۲۳)، تعداد ۷۸ نظام میراثی در ۲۴ کشور جهان به عنوان توسط فائو ثبت شده و ۱۰ پروپوزال نیز از ۷ کشور مختلف در حال بررسی برای ثبت در این نظام می‌باشد. طیف وسیعی از کشورهای بسیار پیشرفته تا کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته در قاره‌های مختلف جهان، نظام‌های میراث کشاورزی را به منظور حفظ و صیانت پویا از این نظام‌های دانشی، ارزشی و تاریخی خود ثبت کرده‌اند. برخی اطلاعات مفید در مورد جیاس، به طور اجمالی در جدول شماره ۱ آمده است.

تجربیات جمهوری اسلامی ایران در زمینه جیاس

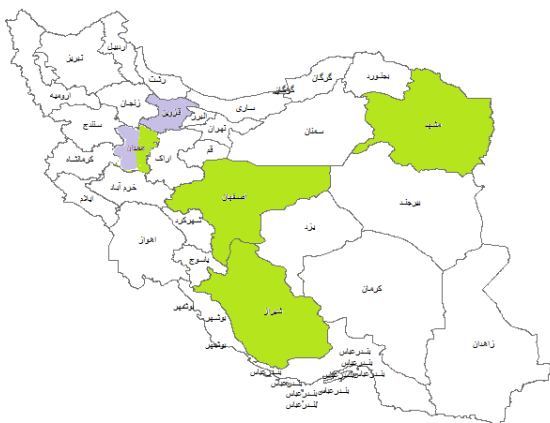
اولین سابقه فعالیت‌های جیاس در ایران به سال ۱۳۹۱ برمی‌گردد. در این سال طبق توافقنامه‌ای که وزارت جهاد کشاورزی با دفتر نمایندگی فائو در جمهوری اسلامی ایران منعقد نمود مقرر شد چهار پروپوزال جیاس تهیه شود. با تلاش و کوشش جامعه محلی و کارشناسان، سند ثبت سیستم آبیاری کشاورزی مبتنی بر قنات به عنوان اولین نظام میراث جهانی کشاورزی ایران طی مراسم

¹ Globally Important Agricultural Heritage Systems

شکل (۱) نقشه پراکندگی سایت‌های جیاس در استان‌های ایران را نشان می‌دهد. استان همدان دارای یک سایت مصوب در ملایر و یک سایت در حال بررسی در تویسرکان می‌باشد.

موسسه پژوهش‌ها به منظور توسعه فعالیت‌های جیاس، به انعقاد تفاهم‌نامه و یا همکاری با سایر دستگاه‌های دولتی مانند پژوهشگاه میراث فرهنگی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی؛ دفتر توسعه پایدار و امور فناوری وزارت جهاد کشاورزی، دفتر امور بین‌الملل و سازمان‌های تخصصی وزارت جهاد کشاورزی، وزارت دادگستری (دفتر حمایت از حقوق مالکیت معنوی و دانش سنتی)، سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها، مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان‌ها و سایر نهادها و افراد از دانشگاه و جوامع محلی می‌پردازد.

در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، تعداد ۷ مورد کارگاه آموزشی برای بیش از ۲۵۰ نفر از مدیران و کارشناسان برگزار شد. همچنین پیش‌نویس لایحه «شناسایی، ثبت، سیانت و توسعه میراث کشاورزی و روستایی ایران» تهیه

استان‌های دارای سایت مصوب جیاس
استان‌های دارای سایت جیاس در دست بررسی

شکل (۱) نقشه پراکندگی سایت‌های جیاس در استان‌های ایران، تیرماه ۱۴۰۲

و در دست بررسی برای ارائه به هیات محترم وزیران می‌باشد. جلسات هم‌اندیشی با اساتید بین‌المللی مانند آقای دکتر وفاداری، استاد ایرانی دانشگاه ژاپن و همچنین همکاران استان‌ها و شهرستان‌ها برای اجرای برنامه

که صورت گرفت، تا کنون چهار نظام شامل ۱- نظام کشاورزی مبتنی بر قنات در کاشان (سال ۲۰۱۴)، ۲- نظام تولید انگور و فرآورده‌ها در دره جوزان ملایر (سال ۲۰۱۸)، ۳- نظام سنتی زعفران مبتنی بر قنات گناباد (سال ۲۰۱۸) و ۴- نظام باغات انجیردیم در استهبان (سال ۲۰۲۳) ثبت شدند. دو پروپوزال نظام سنتی باغات باستانی قزوین، نظام و نظام سنتی کشت گردوی تویسرکان در مراحل ثبت می‌باشند.

تصویری از برداشت زعفران در گناباد

تصویری از دره جوزان ملایر در زمان برداشت انگور

تصویری یکی از قنات‌های کاشان

تصویری از باغات انجیر دیم استهبان

- حمایت از شرکت نمایندگان جیاس‌های جهانی ثبت شده در نمایشگاه‌ها و رویدادهای مرتبط
  - تلاش برای توسعه لوگو و برند جیاس و ارتباط نشان‌های جغرافیایی با جیاس
  - توسعه گردشگری پایدار کشاورزی، روستایی و غذایی مبتنی بر جیاس با همکاری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
- عملیاتی پروپوزال جیاس به تعداد ۱۵ مورد برگزار شده است. سایر فعالیت‌های عمده که در طول سه سال اخیر در رابطه با جیاس انجام شده است و یا جمهوری اسلامی ایران در آن مشارکت داشته است به شرح زیر بوده است:
  - شرکت سه نماینده از ایران در مراسم اهدای لوح ثبت گواهی ثبت جیاس در رم (خرداد ۱۴۰۲)
  - ترجمه کتاب در رابطه با موضوع جیاس با عنوان همگام با طبیعت
  - ترجمه دستورالعمل‌های تدوین پروپوزال جیاس در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱
  - تهیه فصلنامه دوزبانه جیاس در ایران
  - به روز رسانی منظم بخش جیاس پرتال موسسه پژوهشی

سال ۱۴۰۲، یک سال بسیار پرکار برای جیاس در ایران به شمار می‌آید. در ماه اردیبهشت، دو جلسه مجازی مشترک با گروه مشاوران علمی (SAG1) برای اصلاح پروپوزال‌های باغات سنتی قزوین و کشت گردوی تویسرکان، با حضور کلیه دست‌اندرکاران شهرستانی و استانی توسط موسسه پژوهش‌ها برگزار شد. همچنین بازدید نماینده گروه مشاورین علمی جیاس از سایت باغات انجیر دیم استهبان در دهه اول خرداد ۱۴۰۲ انجام شد. در حال حاضر با همکاری جوامع محلی و به همت گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی موسسه پژوهش‌ها، دو پروپوزال اصلاح شده مربوط به تویسرکان و قزوین به فائو ارسال شده است.

با توجه به تجارب حاصل شده، پیشنهادات زیر به منظور توسعه بیشتر نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی در ایران، زیر ارائه می‌شود.

برنامه‌های آتی:

- تشکیل کمیته ملی جیاس ایران پس از تصویب قانون مربوطه در مجلس شورای اسلامی
- مشارکت بیشتر در اجرای برنامه عمل جیاس‌های ثبت شده
- حمایت و ثبت جیاس‌های ملی

¹ Scientific Advisory Group

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵ - ۱۵۸۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳ - ۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir

<https://www.agri-peri.ac.ir>